

TÜRKİYE-İKBY İLİŞKİLERİNDE YENİ DÖNEM Mİ?

Türkiye ve IKBY'nin ekonomik, siyasi ve askeri alanlarda ortak tehditler ve ortak çıkarlar düzleminde güçlenen ilişki seyrinin önümüzdeki dönemlerde de devam edeceğini söyleyebiliriz. Dış politikada itidal ve uzlaşma zemininde hareket eden Türkiye'nin, İran ve Rusya'nın Suriye'den sonra Irak'taki gerginliği artırıcı politikalarından rahatsız olduğu ortadadır.

Bekir AYDOĞAN

kaçınılmaz olarak yeniden kuruluyor. 2008 yılından itibaren ilişkileri gelişen Türkiye ve IKBY (Irak Kürt Bölgesel Yönetimi) de başta enerji ve ekonomi olmak üzere, bölgesel politikalarda, giderek yakın bir iş birliği görüntüsü veriyor. IKBY Başkanı Mesut Barzani'nin geçtiğimiz Aralık ayında Türkiye'ye düzenlediği ziyaret ve görüşmelerde öne çıkan, IŞİD ve PKK ile mücadelede kararlılık ile mezhepsel çatışmaların körüklenmesine izin verilmeyeceği mesajları dikkat çekerken; ziyaretin hem iki aktörün iç ve dış politikada önemli günler yaşadığı hem de bölgesel ittifakların yeniden kurulduğu bir döneme denk gelmesi, Türkiye ve IKBY ilişkilerinde yeni bir döneme girildiği fikrini güçlendiriyor.

zincirine sahip olsa da ithal ettiği doğalgazın yüzde 54'ünü Rusya'dan temin ediyor. İran, Azerbaycan, Katar ve Orta Asya'nın yanı sıra Türkiye'ye günlük 600 bin varil petrol ihraç eden IKBY'nin sahip olduğu doğalgaz rezervleri, 2018 yılında Türkiye'nin ihtiyacını büyük ölçüde karşılayabilecek. Türkiye IKBY ile ilişkilerini, enerji tedarikinde kaynak çeşitliliğinin sağlanması ve özellikle Rusya ve İran'a karşı alternatif geliştirerek iki ülkenin enerji ithalatındaki oranlarının düşürülmesi için önemli bir fırsat olarak görüyor.

Bağdat'ın enerji ve bütçe ödemelerinde kesintiler yapmaya devam ettiği Erbil ise, IŞİD'le mücadeleye harcanan ödeneklerin de etkisiyle memur maaşlarını dahi gecikmeli ödeyerek, ekonomisini ayakta tutmaya çalışıyor. Bağdat'ın bütçe kesintileriyle IKBY ekonomisini krize sürükleyerek Irak'ın geri kalanında hüküm süren siyasi istikrarsızlığı Erbil'e yaymayı amaçlaması, Barzani'nin kademeli bağımsızlık politikasını etkisizleştirme niyeti taşıyor. Her geçen yıl bağımsızlık söylemini güçlendiren ve bağımsızlık referandumu hazırlıklarına başlama sinyali veren IKBY, topraklarının üçte biri IŞİD'in elinde olan ve neredeyse

Arap Baharı ile başlayan ve Suriye krizi, vekalet savaşları ve IŞİD terörü ile devam eden iç savaş ve siyasi istikrarsızlık dalgası, Ortadoğu jeopolitiğinde tektonik bir değişim yarattı. Küresel ve bölgesel aktörlerin yanı sıra devlet altı aktörlerin de sahneye çıktığı, mezhepsel hatların özellikle çatışma alanlarında belirginleştiği ve sınırların önemini yitirdiği Ortadoğu'da, güç dengesi, ittifaklar ve ilişki biçimleri de

Enerji'de Kritik İşbirliği

PKK ve IŞİD terörüyle mücadele eden ve Suriye'deki iç savaşın yaydığı istikrarsızlığın etkisini minimize etmeye çalışan Türkiye, Rusya ile yaşanan uçak krizi sonrası, bir yandan gerilen ilişkileri normalleştirme, bir yandan da Moskova'nın tırmandırdığı gerilimin ekonomik ve siyasi etkilerini elimine etmek için adımlar atıyor. Enerji ihtiyacının yüzde 72'sini ithal eden Türkiye, petrolde dengeli bir tedarik

yönetilemez hale gelen Irak'tan, ilk önce ekonomik bağımsızlık kazanmayı hedefliyor. Türkiye'yi Batı'ya açılan kapısı olarak gören IKBY'nin, Bağdat'tan bağımsız olarak Ankara ile kurduğu enerji ilişkisi, hem Bağdat'ın bütçe kesintilerine karşı hem de siyasi bağımsızlıktan önce kazanmaya çalıştığı ekonomik bağımsızlığı desteklemek için geliştirdiği bir hamledir.

PKK Tehdidi

Terör eylemleri ile Suriye'deki istikrarsızlığı ve *de facto* kantonlarının Türkiye'ye yaymak isteyen PKK'nın, doğu illerindeki başarısız girişimleri devam ederken, Erbil yönetimiyle koordinasyon halinde IKBY'nin kuzeyindeki örgüt hedeflerine büyük bir kararlılıkla hava operasyonları düzenleniyor. Öte yandan Bayır Bucak'ta Türkmen bölgelerine hava operasyonları yaparak rejime alan açan Rusya'nın uçak krizi sonrası PKK'nın Suriye kolu PYD'ye (Demokratik Birlik Partisi) askeri mühimmat yardımında bulunması, Türkiye'nin mühimmatların PKK'nın eline geçmesi ve PYD'nin Fırat'ın batısına yönelik olası operasyonları noktasında kaygılarını güçlendiriyor.

PKK ile Kürt ulusal liderliğinde rekabet halinde olan Barzani'nin liderliğini yaptığı KDP'nin (Kürdistan Demokrat Parti) örgütle ilişkileri, 2011'de başlayan Suriye iç savaşından sonra gerginleşti. KDP'ye yakın Kürt siyasi parti ve silahlı grupların Rojava'da hakimiyet kurmalarına izin vermeyen ve Sincar'da özerklik faaliyetleri yürüten PKK-PYD, IKBY'de Barzani'ye karşı İran destekli KYB (Kürdistan Yurtseverler Birliği) ve Goran (Değişim) Hareketinin yürüttüğü muhalefete destek veriyor. Geçtiğimiz

Ağustos ayında Kerkük-Yumurta-lık Boru hattına düzenlediği saldırıyla IKBY'nin günlük 30 milyon dolar zarar etmesine yol açan PKK, IKBY'de 8 Ekim'de Süleymaniye'de başlayan, 5 kişinin hayatını kaybettiği, 200 kişinin yaralandığı ve KDP binalarının ateşe verildiği şiddet eylemlerinde de rol almıştı.

Aralık ayında Rojava'da KDP'ye yakın grupların düzenlediği "Kürdistan Bayrağı Günü" kutlamalarına PYD'nin gerçekleştirdiği saldırılar sonrasında ise gerginlik had safhaya çıktı. PYD'ye bağlı güçleri "sözde Kürtler" ve saldırıyı "bu grupların yaptığını işgalciler bile yapmamıştır" şeklinde nitelleyen Barzani için, PKK'nın hem IKBY'de hem de Rojava'da bir tehdit unsuru olmadığını söylemek doğru olmayacaktır. Zira Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın, Türkiye ziyareti esnasında Barzani'nin de PKK ile ilgili rahatsızlıklarını dile getirdiğini ifade etmesi, PKK'nın her iki aktör için de ortak tehdit olduğunu göstermektedir. KYB ve Goran Hareketi Grup Başkanlarının Irak parlamentosunda PKK'nın terörle mücadele eden bir yapı olarak tanınması için girişim başlatması, örgütün Sincar'da yürüttüğü ayrılıkçı ve KDP karşıtı politikalarını, Bağdat'ın da desteğiyle, IKBY'nin geneline yayabilmesi ihtimalini doğurabilir. Bu durum ise hali hazırda gergin olan KDP-PKK ilişkilerini çatışmaya sürükleyebileceği gibi, IKBY'nin PKK'ya karşı Türkiye ile daha yakın bir iş birliğine gitmesine de yol açabilir.

İran Rahatsızlığı

Suriye savaşına Esad yönetimini destekleyerek direkt müdahil olan ve Şii milisleri Suriye ve Irak'ta sahaya süren İran'ın politikaları,

hem Ankara'yı hem de Erbil yönetimini rahatsız etmektedir. Al Jazeera'ye konuşan Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın "Kuzey Irak Kürt Yönetimi birçok haklarını kaybetmiş durumdadır. Bunların haklarının verilmesi lazım. Bölgede yaşayan Araplar, yine Irak'ta birçok haklarını kaybetmiş durumdadır" sözleri, Bağdat ve Erbil arasındaki bütçe kesintileri ve tartışmalı bölgelerden Musul'un akıbeti noktasında, Türkiye'nin, İran kontrolündeki Bağdat'a karşı IKBY'nin yanında olacağına işaret etmektedir. Türkiye, ikili ilişkileri gelişen IKBY'nin IŞİD'e karşı mücadelede destekçisi olduğunu gösterirken, İran kontrolüne giren ve mezhepsel çatışmaların körüklendiği Irak'ta Kürt ve Arapların haklarının adil bir yönetim anlayışı ile verilmesi gerektiğine inanıyor.

İran'ın resmi haber ajansı IRNA'nın, Barzani'nin Ankara ziyaretini haber yaparken "Kuzey Irak'ın şalvarlı adamı" ibaresini kullanması ise, İran'ın güçlenen Türkiye-İKBY ilişkilerinin seyrinden rahatsız olduğunu gösteren net bir örnektir. İran, 1946'da kendi topraklarında kurulan Mahabad Kürt Cumhuriyeti'nin mirasçısı olarak gördüğü Barzani'yi, KYB ve Goran ile kurduğu 'güdümlü' ilişkisini kabul etmediği ve buna karşın Türkiye ile yakınlaştığı için Bağdat, PKK ve muhalefet kartı üzerinden sıkıştırmaya çalışıyor. IKBY'de Barzani'nin başkanlığına karşı çıkan Goran ve KYB'nin, başkanlık krizinin konuşulduğu Erbil parlamentosuna İran'ı davet etmesi, KDP tarafını rahatsız etmişti. Süleymaniye'de başlayan şiddet olaylarında İran destekli Goran, KYB ve PKK bloğunun parmağı olduğunu değerlendiren KDP cenanı, Sincar'da PKK'nın Bağdat ve

İran'la gerçekleştirdiği ilişkilerden de rahatsızlık duyuyor. PKK'nın Sincar'da kurduğu Ezidi askeri biriminin başında KYB politbüro üyesi olan, İran'ın kurduğu Haşdi Şabi milisleriyle ilişkisi olduğu ve Bağdat'tan maaş aldığı için geçen sene IKBY asayişi tarafından tutuklanan Haydar Şeşo bulunuyor. IKBY Peşmerge Genelkurmay Başkanı Cemal Mihemed'in, Irak hükümetinin Sincar'a Haşdi Şabi milislerini sokmak için PKK ile temas halinde olduğunu söylemesi, bu ilişkileri doğrular nitelikte bir açıklama olarak okunabilir.

Başika Krizi ve Güçlenen Askeri Bağlar

Türkiye'nin IŞİD'le mücadelede peşmerge ve yerel unsurlara eğitim veren askerlerini korumak için Musul yakınlarındaki Başika'ya gerçekleştirdiği askeri sevkiyat; Irak, İran ve Rusya tarafından Irak'ın egemenliğini ihlal olarak değerlendirildi. Moskova'nın bu durumu Bağdat'tan önce BM'ye taşıması ise, Suriye'de Türkiye'nin güvenli bölge politikasını engellemek için uçak krizini bahane ederek S-400 füzelerini konuşlandıran Rusya'nın, Türkiye'nin Irak'taki nüfuzunu da daraltmak istediğine işaret ediyor. Rusya ve İran'ın etkisinde kalan Irak ise, IKBY'nin Türkiye ile enerji ve askeri ilişkilerinden rahatsız olduğu için, Başika krizini Erbil'e baskı aracı olarak kullanıyor. Erbil yönetimine Sincar'da peşmergenin IŞİD'e karşı kazandığı zaferde Türkiye'nin verdiği askeri eğitimler vurgulanırken, gerçekleşen askeri sevkiyat sonrası IŞİD'in büyük bir saldırı başlatması ise sevkiyatın zamanlama açısından ne kadar doğru bir dönemde yapıldığını da göstermektedir. Türkiye ve Irak'ın daha

önce asker sevkiyatı konusunda anlaştığını ve meselenin fazla büyütüldüğünü ifade eden Barzani için, Türkiye'nin Irak'taki varlığı IŞİD'le mücadele için önem teşkil ediyor. Ekonomik ilişkileri güçlenen Türkiye ve IKBY'nin, Başika olayında görüldüğü üzere bundan sonra askeri anlamda da yakın bir işbirliğine girişmeleri mümkündür. Bağdat, İran ve Rusya, asker sevkiyatını krize dönüştürerek görünürde Türkiye'yi suçlarken; Irak özelinde de Barzani'nin Türkiye ile askeri ilişkilerini ve Musul planlarını bozmayı hedeflemektedir. Irak'ın KYB Politbüro üyesi Kürt Cumhurbaşkanı Fuat Masum'un Başika krizinde Türkiye'nin askerlerini derhal çekmesi gerektiğini söylemesi, KYB-İran ilişkilerinin yakınlığını ortaya koyan iyi bir söylemsel örnek olarak karşımıza çıkıyor. IKBY Başkanı Mesut Barzani'nin Başika olayları sırasında Türkiye'ye düzenlediği ziyaret ise söz konusu krizde Erbil'in yönünü gösterir mahiyettedir.

Rusya Rahatsızlığı

Rusya'nın uçak krizi sonrası IŞİD petrolollerinin Türkiye'ye taşındığını belirten mesnetsiz iddialarına karşı, IKBY Parlamentosu Enerji Komisyonu Başkanı Serko Cevdet'in "Rusya'nın uydudan çektiği görüntüler, IKBY bölgesinden Türkiye'deki Ceyhan Limanı'na petrol taşıyan tankerlere aittir" ifadelerini kullanması, Erbil'in Rusya'nın tırmandırdığı gerginlikte Ankara'dan yana duruş sergilediğini göstermektedir. Zengin doğalgaz ve petrol rezervleriyle Rusya'nın Türkiye ve Avrupa enerji pazarındaki tekelini kırabilecek IKBY'yi, Moskova enerji ithalatında rakip bir tedarikçi olarak görüyor. Erbil'in Rusya'nın iddialarını yalanlaması ise

hem Ankara ile enerji ilişkilerine önem verdiğine hem de Rusya'nın bu iddialar üzerinden dolayı olarak IKBY'nin enerji ithalatını hedef aldığına işaret etmektedir. Söz konusu iddialarda Türkiye'den yana olan IKBY'nin, Rusya'nın Suriye'deki hava saldırıları nedeniyle hava sahasının kapatılmasından dolayı ekonomik olarak olumsuz etkilenmesi ise hem Erbil yönetimini cezalandırıcı hem de rahatsız edici bir başka Rusya hamlesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak Türkiye ve IKBY'nin ekonomik, siyasi ve askeri alanlarda ortak tehditler ve ortak çıkarlar düzleminde güçlenen ilişki seyrinin önümüzdeki dönemlerde de devam edeceğini söyleyebiliriz. Dış politikada itidal ve uzlaşma zemininde hareket eden Türkiye'nin, İran ve Rusya'nın Suriye'den sonra Irak'taki gerginliği artırıcı politikalarından rahatsız olduğu ortadadır. IKBY'nin içeride muhalefet ve PKK, Irak genelinde Bağdat ile ilişkiler ve Rojava'da PYD üzerinden kontrol altına alınmaya çalışıldığı bir atmosferde, Erbil'in yüzünü Ankara'ya daha fazla döneceğini öngörebiliriz. ABD'nin Irak'tan çekilmeye başladığı 2011 sonrasında ülkede etkisini artıran İran, Türkiye'nin Irak'taki varlığından rahatsız olurken; Ankara-Erbil ilişkilerini sarsmak için Bağdat üzerinden Erbil yönetimine daha fazla baskı yapacaktır. Bu durumda ise Erbil-Bağdat arasında devam eden enerji ve bütçe ödemelerinin yanı sıra, tartışmalı bölgelerin gündemdeki yerini koruyarak bölgesel bir probleme dönüşmesi ihtimaller dahilindedir. ○

Araştırmacı-Yazar